

АНАЛІЗ РІЗНИЦІ ПРИБУТКУ ЗА МЕТОДАМИ ТАС ТА МС НА ОСНОВІ ОЦІНКИ ДИНАМІКИ ЗАПАСІВ

До традиційних методів управлінського обліку витрат відносять маржинальний метод (МС – marginal costing) та метод повного поглинення витрат (ТАС – total absorption costing). Як один, так і другий покликані дати відповідь на питання щодо повноти врахування виробничих витрат у калькулюванні собівартості продукції та прогнозування прибутку [1, 2, 3]. Крім того, розуміння принципів калькулювання витрат за різними методами дозволяє швидко оперувати вихідними показниками і дає можливість експрес-порівняння отриманого прибутку за різними методами на базі динаміки запасів.

Застосування маржинального методу полягає у тому, що до собівартості виготовленої продукції включають тільки змінні (маржинальні) виробничі витрати, тобто такі, які змінюються пропорційно рівню ділової активності. В той же час постійні накладні виробничі витрати, невиробничі витрати повністю списуються на витрати того періоду, у якому були понесені. Кінцеві запаси (незавершене виробництво та готова продукція враховуються за маржинальними (змінними) виробничими затратами.

Перевагами такого методу калькулювання витрат є, передусім, простота, адже він не потребує коригування ані собівартості, ані вартості залишків товару на складах через зміну накладних витрат. Крім того, даний метод не мотивує перевиробництво, адже усуває вплив на прибуток зміни вартості запасів. Важливим є і менший ризик іммобілізації постійних накладних витрат у неліквідних запасах. Відтак, вважається, що даний метод надає більш якісну інформацію для прийняття рішень у короткостроковому періоді.

До недоліків можна віднести складності щодо визначення прибутковості окремого продукту (чи достатньо маржинального прибутку для покриття всіх накладних витрат) та необхідність вести альтернативний облік витрат через несумісність із стандартами звітності.

Сутність методу ТАС полягає в тому, що постійні виробничі витрати розподіляються на продукт з використанням заздалегідь розрахованої ставки поглинення, яка розраховується за формулою (1):

$$k = \frac{\text{Бюджетна величина постійних накладних витрат}}{\text{Плановий обсяг виробництва}} \quad (1)$$

Основними принципами, які обумовили переваги даного методу, є наступні:

Використання методу передбачає визначення лише виробничих витрат на одиницю для розрахунку собівартості, тоді як невиробничі витрати розглядаються як витрати періоду. Розрахунок повної виробничої собівартості відповідає як принципу нарахування, так і меті дати релевантну інформацію щодо прибутковості одиниці продукції. Невиробничі витрати при цьому абсолютно обґрунтовано «виносяться за дужки», залишаючись при цьому в зоні уваги менеджерів – тримачів бюджету.

Запаси оцінюються за повною виробничою собівартістю, що, з одного боку, відповідає вимогам МСФЗ «Запаси» (IAS2), з іншого – не потребує додаткових витрат на ведення паралельного управлінського обліку витрат.

Ставка поглинення витрат (або розподілу витрат) розраховується для планового рівня виробництва, що дає можливість здійснювати бюджетування, без додаткового перерахунку при обсягах виробництва, що відрізняються від запланованих. Але при

цьому, очевидно, може виникнути ситуація надмірного або ж недостатнього поглинення. Недостатнє поглинення призведе до необхідності коригування фінансового результату у сторону зменшення, тоді як надмірне – у сторону збільшення. Крім того, величина надмірного/недостатнього поглинення є складовою аналізу відхилень при нормативному обліку затрат.

Недоліками методу повного поглинення затрат є суб'єктивність та непрозорість розподілу постійних витрат (що можна усунути, впровадивши більш трудомісткий, але й більш точний метод попроцесного обліку витрат), а також метод ТАС заохочує перевиробництво.

З точки зору аналізу цікавим є порівняння прибутку, що його отримано у короткостроковій перспективі, розрахованого за методами ТАС і МС. В силу того, що при застосуванні методу повного поглинення витрат частина постійних накладних витрат осідає у запасах, прибуток при методі ТАС буде більшим за прибуток при методі МС у випадку, якщо запаси зростатимуть. І навпаки: при зменшенні запасів прибуток, порахований за методом ТАС буде меншим за прибуток, порахований за методом МС. Така закономірність ілюструється через аббревіатуру SIAM – «stocks increases absorption (profit) more».

У загальному вигляді цю закономірність можна представити за допомогою табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння прибутку, розрахованого за методами ТАС та МС при різній динаміці запасів

Запаси на початок періоду	=	Запаси на кінець періоду
Обсяг виробництва	=	Обсяг реалізації
Прибуток, порахований за методом ТАС	=	Прибуток, порахований за методом МС
Запаси на початок періоду	<	Запаси на кінець періоду
Прибуток, порахований за методом ТАС	>	Прибуток, порахований за методом МС
Запаси на початок періоду	>	Запаси на кінець періоду
Прибуток, порахований за методом ТАС	<	Прибуток, порахований за методом МС

При цьому різниця буде обумовлена ставкою поглинення k , та обсягом виробленої продукції:

$$\Delta\Pi = k \cdot \Delta Z, \quad (2)$$

де Π – прибуток;

k – ставка поглинення постійних накладних витрат;

Z – величина запасів, одиниць.

Розуміння цієї закономірності дає можливість швидкого порівняння показників, скажімо, для просторового аналізу, або для прийняття рішень та аргументації щодо переходу на той чи інший метод обліку. Наприклад, відома інформація, наведена у табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння вартості запасів, розрахованого за методами ТАС та МС

	На початок періоду	На кінець періоду
Вартість запасів при використанні методу МС, гр. од.	16000	20800
Вартість запасів при використанні методу ТАС, гр. од.	28000	36400

На основі даної інформації необхідно визначити, якою буде різниця у величині прибутку, розрахованого різними методами.

Відповідь дати доволі просто: приріст запасів за методом МС становить 4800 гр. од., приріст запасів за методом ТАС – 8400 гр. од. Різниця приростів – 3600 гр. од. – і є відповіддю на питання, з уточненням, що на цю величину прибуток, розрахований за методом ТАС буде більшим за прибуток, розрахований за методом МС.

Цю саму відповідь отримаємо, якщо підемо іншим шляхом: розраховуватиме не приріст запасів, а різницю в запасах між методами (див. табл. 3).

Таблиця 3

Способи розрахунку різниці в прибутку, розрахованого за методами ТАС та МС

	На початок періоду	На кінець періоду	I спосіб: через приріст запасів
Вартість запасів при використанні методу МС, гр. од.	16000	20800	4800
Вартість запасів при використанні методу ТАС, гр. од.	28000	36400	8400
II спосіб: через розрахунок різниці вартості запасів	12000	15600	8400-4800=3600 15600-12000=3600

Це не випадковий збіг. Для обґрунтування скористаємось наступними викладками (тут і далі v – змінні витрати на одиницю продукції).

За методом ТАС приріст запасів можна змодельовати наступним чином:

$$\begin{aligned}
 & - \frac{(v+k) \cdot Z_{\text{кін}}}{(v+k) \cdot Z_{\text{поч}}} \\
 & = (v+k) \cdot \Delta Z \quad \text{- приріст вартості запасів за методом ТАС.}
 \end{aligned}$$

Аналогічно $v \cdot \Delta Z$ – приріст вартості запасів за методом МС;

Різниця між виразами:

$$\begin{aligned}
 & - \frac{(v+k) \cdot \Delta Z}{v \cdot \Delta Z} \\
 & = k \cdot \Delta Z \quad \text{- різниця у величині прибутку за формулою (2).}
 \end{aligned}$$

З іншого боку:

$$\begin{aligned}
 & - \frac{(v+k) \cdot Z_{\text{поч}}}{v \cdot Z_{\text{поч}}} \quad - \quad \frac{(v+k) \cdot Z_{\text{кін}}}{v \cdot Z_{\text{кін}}} \quad \text{- запаси за методом ТАС} \\
 & = k \cdot Z_{\text{поч}} \quad \quad \quad = k \cdot Z_{\text{кін}} \quad \quad \quad \text{- запаси за методом МС}
 \end{aligned}$$

$$k \cdot Z_{\text{кін}} - k \cdot Z_{\text{поч}} = k \cdot \Delta Z \quad \text{- різниця у величині прибутку за формулою (2).}$$

Як бачимо, обидва способи розрахунку дають однаковий результат.

Таким чином, розуміння принципів калькулювання витрат за різними методами дозволяє швидко оперувати вихідними показниками і дає можливість експрес-порівняння отриманого прибутку за різними методами на базі динаміки запасів.

Список використаних джерел:

1. Куцик П.О. *Обліково-аналітична концепція управління загально-економічними витратами підприємства: монографія* / П.О. Куцик, О.М. Мазуренко. – Львів: Видавництво «Растр-7», 2014. – 288 с.
2. Радченко К. *Аналіз методів калькулювання та їх застосування в різних галузях промисловості* / К. Радченко // *Вісник КНУ ім. Т.Шевченка. Сер. Економіка.* – 2011. – Вип.130. – С. 63-65.
3. Нестерова С.В. *Обґрунтування доцільності калькулювання витрат на підприємстві* / С.В. Нестерова, А.Г. Лизанець // *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Економіка": збірник наукових праць / гол. ред. Т.В. Черничко.* – Мукачево: МДУ, 2017. – Випуск 2(8). – С. 148-152.

УДК 339.9.339.727

С.О. НІКОЛА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
м. Одеса, Україна

АНАЛІЗ УГОД ЗЛИТТІВ ТА ПОГЛИНАНЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Фундаментальні фактори у вигляді нестабільної політичної ситуації в Україні, висока волатильність курсу гривні, ймовірність повномасштабного військового конфлікту та внутрішня неререформованість виконавчої та судової влади, створюють занадто велику кількість ризиків для іноземних інвесторів. Так, згідно даних звіту аудиторської компанії «KPMG», в Україні в 2018 році з 80 угод злиття і поглинання 25 було укладено за участю іноземних інвесторів, 11 з яких вперше інвестували в Україну [1]. Це угоди, які проходять публічно та декларуються перед суспільством та державою; крім того, існує тіньовий ринок угод злиття і поглинання. За даними цього ж звіту, у 2018 році лише в 46% усіх угод злиття і поглинання була оголошена вартість, що в свою чергу зменшує рівень прозорості усього ринку взагалі [1].

Також достатньо примітним фактором є те, найбільша частка в загальній вартості угод злиття і поглинання була зроблена за рахунок двох угод в металургійному секторі, між «Fintest Trading Co Limited», «Метінвест холдинг» та іншими сторонами, де об'єктом придбання виступало Шахтоуправління «Покровське» та Свято-Варваринська збагачувальна фабрика; ця угода була оцінена у 714 млн. дол. Також треба зазначити угоду злиття між «Evraz Plc» та «Development Construction Holding LLC», де об'єктом купівлі виступав «Євраз ДМЗ», вартість цієї угоди оцінена у 106 млн. дол. [1].

Під час аналізу угод злиття і поглинання, які відбулись в Україні, можна відзначити декілька визначних подій. Перша подія - це найбільша угода злиття і поглинання за 2018 рік, продаж шахтоуправління «Покровське» та «Свято-Варваринської збагачувальної фабрики» у металургійному секторі, яка була оцінена у 714 млн. дол.. Друга подія - це позбавлення ринку нерухомості, на якому найбільшим покупцем за 2018 рік був інвестиційний банк «Dragon Capital», який в свою чергу купив декілька об'єктів нерухомості більше ніж на 50 млн. дол. Третя подія - це вихід з українського ринку страхової компанії «AXA SA», яка була продана за 20 млн. дол. [1].

Але найбільш жвавим сектором на ринку угод злиття і поглинання України є сільське господарство. У 2018 році на цьому ринку, в Україні була проведена 21 угода, загальною сумою більше ніж 500 млн. дол. Найбільшою угодою злиття і поглинання у секторі сільського господарства за 2018 рік була купівля агрохолдингу «Мрія» компанією з Саудівської Аравії «SALIC» [1].

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>